

ОСНОВНІ ПРОФЕСІЙНІ УМІННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ ТА ЇХ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

У статті розглядаються особливості формування професійних умінь майбутніх фахівців-екологів у процесі виробничої практики. Вивчається доцільність різнорівневого та ступеневого підходів при організації виробничої практики для професійної підготовки фахівців галузі. Аналізуються основні професійні вміння, а саме: контрольні, інженерні, прогностичні, управлінські, технічні, просвітницькі.

Ключові слова: професійні вміння, виробнича практика, фахівці-екологи.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В наш час відбувається процес модернізації освіти в Україні. Створення глобального освітнього середовища потребує впровадження нового науково-методичного забезпечення, нового змісту та методології професійної підготовки студентів, в тому числі їх професійної освіти. У зв'язку з цим актуально постає проблема підготовки фахівця-еколога, який повинен мати не тільки спеціальні знання та навички, а й професійні вміння, які необхідні для одержання висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців екологічного профілю [2, с. 317].

Основними напрямками підготовки майбутніх екологів є формування професійно важливих екологічних знань, умінь та навичок, необхідних у подальшій професійній діяльності. Виконання цього завдання вимагає пошуку шляхів удосконалення професійної екологічної освіти на основі нових прогресивних концепцій, впровадження сучасних технологій і науково-методичних досягнень [1, с. 73].

Важливим складником змісту професійної освіти є виробнича практика, яка сприяє зростанню міцності теоретичних знань, удосконаленню та закріпленню практичних умінь, навичок, розвитку професійної самостійності студентів, оволодінню ними прогресивними технологіями та сучасним обладнанням.

Виробничій практиці, як невід'ємному компоненту навчального процесу належить найважливіша роль в зближенні теоретичної підготовки з практичною діяльністю, в становленні фахівців, що мають не тільки знання, але й професійне вміння, початковий досвід [5, с. 51].

У зв'язку з цим ґрунтовне вивчення існуючого досвіду щодо організації виробничої практики у вищих навчальних закладах, дозволить подолати суперечність між високими вимогами до здійснення навчально-виховного процесу, зокрема під час виробничої практики та фактичним станом її проведення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з питань професійної підготовки майбутніх екологів дає підстави стверджувати, що нині ця підготовка має бути неперервною, ступеневою, особистісно-орієнтованою, побудованою на засадах інтегративності й технологізації навчального процесу, розвитку самостійності й творчості особистості.

Попри зазначені вагомі теоретичні та практичні розробки, недостатньо вивченими дотепер лишаються питання професійної підготовки майбутніх екологів, зокрема формування та набуття ними професійних умінь під час проходження виробничої практики [4, с. 213].

Однак проблема проведення виробничої практики для набуття професійних умінь студентів-екологів та педагогічні умови її організації, забезпечення яких дозволяло б якісно поліпшити навчально-виховний процес не були предметом спеціального вивчення та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз літератури та наукових праць з філософії, педагогіки, психології, екології вказує на те, що теоретичним підґрунтям розв'язання низки дослідницьких завдань та організація виробничої практики є актуальною науково-педагогічною проблемою, а саме:

теоретичні основи здійснення виробничої практики представлено в монографічних виданнях та методичних посібниках українських і російських учених С. Я. Батишева [2], Р.Г. Гуревич [4], Н.Г. Нічкало [5] та ін.; організаційно-методичні питання щодо проведення виробничої практики відображено у працях С. М. Мамрич [6], Е. М. Помиткін [7], О. К. Белова [3] та ін.; діяльність майстра виробничого навчання у ході практичного навчання аналізувалась Р.Г. Гуревичем [4], Л. М. Дунцем [1] та ін.; система контролю виробничої практики знайшла відбиття в роботах Ю.П. Белова [3], С. Я. Батишева [2] та ін.; виховання студентів під час професійно-практичної підготовки частково висвітлено в працях С. Т. Золотухіної, Ф. А. Каримова М. М. Фіцули [8] та ін.

У зазначених вище дослідженнях підкреслюється надзвичайно важливий статус виробничої практики в системі професійної підготовки фахівців. Проте проблеми формування професійних умінь майбутніх екологів висвітлені недостатньо.

Мета статті – дослідити особливості формування професійних умінь в процесі виробничої практики як невід'ємного компонента професіоналізму майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійні вміння майбутнього фахівця – це заснована на знаннях готовність людини виконувати ту або іншу діяльність. Уміння неможливі без знань і формуються лише на їхній основі.

Для формування професійних умінь у процесі виробничої практики, які є обов'язковими для майбутнього фахівця, відображаються у відтворенні певних алгоритмів дій та використанні їх у нових,

нестандартних ситуаціях. Лише за цих умов будуть формуватися уміння застосовувати отримані знання в нетипових ситуаціях [8, с. 78].

Дослідження формування та набуття професійних умінь в процесі виробничої практики характеризується інтегративною цілісністю і процесуальною неперервністю в органічній єдності загального, особливого, індивідуального та міждисциплінарного компонентів. Провідна ідея концепції ґрунтується на тому, що формування готовності майбутніх екологів до професійної діяльності має будуватися на основі інтегративного підходу до відбору і структурування її змісту, використання вербальних і комп'ютерних засобів навчання та особисто орієнтованого підходу, який забезпечує не тільки всебічний розвиток майбутніх фахівців у сфері професійної підготовки, а й поетапне формування професійних умінь в процесі виробничої практики, відповідно до можливостей, здібностей та навчальних досягнень кожного з урахуванням вимог суспільства та ринку праці. Така підготовка має розглядатися як цілісна система, що базується на органічному поєднанні традиційних та удосконалених засобів навчання за принципом їх взаємного доповнення.

Формування професійних умінь здійснюється із застосуванням моделі, яка включає мотиваційний, інтегративно-когнітивний, інтегративно-операційний та особистісний компоненти і спрямована на забезпечення її вироблення у студентів упродовж інтегративно-лінгвістичного, інтегративно-гуманітарного та інтегративно-технічного етапів навчання у вищому навчальному закладі. При цьому змінюється роль викладача, який стає координатором навчально-пізнавальної діяльності студентів. Успішне здійснення інтеграції в процесі формування готовності до професійної діяльності більшою мірою залежить від виробничої діяльності [7, с. 139].

Формування готовності майбутніх фахівців-екологів до професійної діяльності має розглядатися як цілісна система, що будується на науково обґрунтованій основі з урахуванням теоретичних і методичних положень вітчизняної і зарубіжної педагогіки, на загальній концепції дидактичної інтегративної як галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції, яка досліджує інтегративні процеси в межах теорії освіти і навчання. Досягнення мети можливе за умови реалізації у навчальному процесі системи загальнопедагогічних і спеціальних принципів, що належать до цілей і змісту формування готовності майбутніх фахівців даного профілю до професійної діяльності, відображають інтегративний підхід до такої підготовки, розкривають особливості набутих умінь та досвід в процесі проходження виробничої практики.

Практична реалізація інтегративних зв'язків гуманітарних і технічних дисциплін у процесі виробничої практики підвищує роль мотиваційного компонента навчально-пізнавальної діяльності майбутніх екологів, збільшує можливості особистісно-орієнтованого підходу до рівня навчання та формування професійних умінь [3, с. 41].

Отже, на основі аналізу нами виокремлено основні групи професійних умінь майбутніх екологів, на формування яких слід звернути увагу під час виробничої практики:

- контрольні – уміння здійснювати екологічне обстеження діяльності підприємств на відповідність вимогам чинного законодавства; контролювати вміст забруднювачів у навколишньому середовищі;
- інженерні – уміння виокремлювати види діяльності, що становлять підвищену небезпеку для довкілля; виконувати еколого-інженерні розрахунки і розробляти проект заходів запобігання проникненню шкідливих речовин у навколишнє середовище;
- прогностичні – уміння здійснювати оцінку екологічного ризику; складати математичні моделі оцінки та розрахунку прогнозування екологічного ризику, здійснювати прогноз ефективності заходів щодо покращання стану довкілля;
- управлінські – уміння розробляти стратегію і тактику управління техногенною безпекою; готувати проекти документів з питань охорони навколишнього природного середовища на підприємствах та в установах; організувати діяльність громадських екологічних організацій;
- технічні – уміння використовувати інформаційні технології і сучасну комп'ютерну техніку з метою створення баз даних та обробки екологічної інформації;
- просвітницькі – уміння вести пропаганду екологічних знань і природоохоронних заходів у всіх сферах суспільної діяльності.

На нашу думку, формування професійних умінь майбутніх екологів до професійної діяльності стане ефективнішим, якщо буде забезпечено різномірний ступеневий підхід при організації виробничої практики.

Таким чином, основне завдання ступеневої професійної підготовки полягає у формуванні професійних умінь на базі системи фундаментальних знань та можливість адаптації випускників до майбутніх змін в суспільстві, економіці, науці та виробництві; основну ідею ступеневої професійної підготовки складає навчання та виробничі практики за висхідними ступенями, які відображають послідовні етапи навчання, причому, кожен наступний ступінь є логічним продовженням попереднього, забезпечуючи можливість подальшого навчання та практичних умінь і передбачаючи розширення сфери застосування праці випускників кожного ступеня.

Ступеневу професійну підготовку доцільно здійснювати в умовах навчально-науково-виробничих комплексів, які є системою органічно пов'язаних між собою навчальних закладів, наукових установ, виробничих підприємств та організацій, підпорядкованих спільній меті; кількість ступенів у навчально-науково-виробничому комплексі залежить від складності та характеру професії, соціальних вимог та регіональних умов; кожен ступінь має конкретну мету та завдання, однак разом з тим є складовою частиною безперервної професійної освіти; на кожному ступені встановлюються різні терміни навчання, залежно від складності професії, освіти, кваліфікації та життєвого досвіду студентів чи учнів; ступенева підготовка

фахівців передбачає нові підходи до методичного забезпечення навчального процесу, зокрема розробку інтегрованих наскрізних навчальних планів та програм [6, с. 226].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, виробнича практика надає можливість закріпити одержані теоретичні знання і сформувані такі професійні вміння як: контрольні, інженерні, прогностичні, управлінські, технічні, просвітницькі, а також практичні навички щодо виконання типових професійних завдань та функцій, тобто забезпечує формування професійної підготовки майбутнього фахівця.

Подальші дослідження визначаються тим, що отримані в ході наукового пошуку теоретичний матеріал, висновки, ідеї педагогів можуть будуть втілені в розробку рекомендацій щодо організації виробничої практики для студентів-екологів у сучасних умовах.

Проаналізований та узагальнений позитивний досвід може бути застосований в роботі навчальних закладів під час організації і проведення виробничої практики та в процесі викладення дисциплін, підготовки курсових та дипломних робіт.

Використані джерела

1. Дунець Л. М., Дунець О. С. Формування навичок професійного спілкування як психологічний аспект підготовки соціального педагога / Л. М. Дунець, О. С. Дунець // Збірник наукових праць. Соціально-гуманітарні та психологічні науки. – Харків : ХНУ, 2003. – С. 72–74.
2. Батишева С.Я. Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям / С. Я. Батишева. – М. : Ассоциация "Профессиональное образование", 1997. – 512 с.
3. Белова О. К. Методика професійного навчання. Практикум з дидактичного проектування: Навчальний посібник для інженерно-педагогічних спеціальностей / О. К. Белова; ред. О. Е. Коваленко; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х. : Б.в. – 2003. – 60с.
4. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: Монографія / Р. С. Гуревич. – Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. – 410 с.
5. Ничкало Н. Г. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навчально-методичний посібник / Н. Г. Ничкало, В. О. Зайчук, Н. М. Розенберг та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – [2-е вид. доповнене]. – К. : Вища шк., 1994. – 76 с.
6. Мамрич С. М. Концептуальні засади ступеневої підготовки фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах / С. М. Мамрич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №2. – С. 223–229.
7. Помиткін Е.М. Психолого-педагогічні засади духовно орієнтованої підготовки спеціалістів науково-гуманітарного профілю / Е. М. Помиткін // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 6. – С. 137–144.
8. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1997. – 192 с.

Слюта А.Н., Лукаш А.В.

ОСНОВНЫЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ УМЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ-ЭКОЛОГОВ И ИХ ФОРМИРОВАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ

В статье рассматриваются особенности формирования профессиональных умений будущих специалистов-экологов в процессе производственной практики. Изучается целесообразность разноуровневого и ступенчатого подходов при организации производственной практики для профессиональной подготовки специалистов отрасли. Анализируются основные профессиональные умения, а именно: контрольные, инженерные, прогностические, управленческие, технические, образовательные.

Ключевые слова: профессиональные умения, производственная практика, специалисты-экологи.

Slyuta A.M., Lukash O.V.

THE BASIC PROFESSIONAL SKILLS OF THE FUTURE ENVIRONMENTAL SPECIALISTS AND THEIR FORMATION DURING MANUFACTURING PRACTICE

The article reviews the features of professional skills of future environmental experts during practice. We study the feasibility of multilevel and degreeal approaches to organizing production practices for training professionals. The basic professional skills, such as: control, engineering, prognostic, managerial, technical, educational.

Key words: professional skills, manufacturing practice, environmental specialists.

Стаття надійшла до редакції 15.02.13